

MÖTEN I DET OFFENTLIGA RUMMET

- Att planera för sociala interaktioner

Lovisa Berg

MÖTEN I DET OFFENTLIGA RUMMET

– att planera för sociala interaktioner

MEETINGS IN PUBLIC SPACE

– planning for social interactions

Lovisa Berg, Alnarp, mars 2010

Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

Kandidatuppsats inom Landskapsarkitekturprogrammet, Grund C

Ämne: Landskapsplanering

Handledare: Marie Larsson, Område landskapsarkitektur, SLU Alnarp

Examinator: Pär Gustafsson, Område landskapsarkitektur, SLU Alnarp

Kurs och omfattning: Skriva om landskap, EX0378, 15 hp

Serie: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten

Sökord: planering, möten, offentliga platser, offentligt liv, aktivitet, sociala interaktioner

Framsidans samtliga foton är redovisade i Figurförteckningen på sidan 7.

Sammandrag

Människor får möjlighet att ses och mötas i stadens offentliga rum. För att försäkra att staden på ett hållbart sätt planeras för dess invånare, behövs kunskap kring hur det sociala livet i offentliga rum fungerar och även hur vi kan bibehålla och utveckla dess funktion som mötes-, aktivitets- och uppehållsplats.

De offentliga rummen i en stad är till för stadens alla invånare oavsett kön, etnicitet, ålder, ekonomi osv. Dess användning skiljer sig genom tiderna och domineras idag främst av frivilliga aktiviteter dit bland annat sociala aktiviteter räknas. Det finns varierande sätt att ta det offentliga rummet i anspråk. Konflikten mellan föreskrivna och unika användningar genererar en social friktion som främjar mer öppna och tillgängliga offentliga rum för fler grupper.

Genom litteraturstudier med utgångspunkt i det offentliga rummet studeras det sociala livet och dess förutsättningar. Syftet och centrala frågeställningar i uppsatsen är vilka faktorer och förutsättningar som avgör om och hur offentliga rum tas i anspråk samt hur man i planeringsstadiet på ett antal olika vis kan arbeta för att skapa goda förutsättningar att utveckla fler sociala interaktioner på offentliga platser.

Sociala interaktioner i stadens offentliga rum utvecklar en förståelse, respekt, tilltro för andra människor samt ligger dessutom till grund för en känsla av tillhörighet till staden. Det offentliga livet är identitetsskapande, integrerande och utvecklande.

Redan i planeringsstadiet bör det lämnas utrymme för kreativitet och alternativa sätt att ta de offentliga rummen i anspråk för att öppna för en bredare användning av fler grupper. Konkreta arbetsmetoder som inkorporerar aspekter av det offentliga livet behövs för att utveckla och förbättra möjligheterna att mötas i stadens offentliga rum. Detta kan inkludera strategiska placeringar av funktioner och framför allt att låta det offentliga livet komma före den fysiska miljön för att säkerställa diversitet och hållbarhet.

Sökord: planering, möten, offentliga platser, offentligt liv, aktivitet, sociala interaktioner

Abstract

People have the opportunity to see and meet each other in the public spaces of the city. To assure that the city will be planned in a sustainable direction for its residents, knowledge is needed about how social life in public space works and also how we can maintain and develop its role as an assembling and activating place to stay.

The public spaces in a city are available for its inhabitants regardless of gender, ethnicity, age, economy, etc. Its usage varies over time and is today primarily dominated by optional activities in which social activities are included. There are various ways to engage the public space. The conflict between prescribed and unique usage generates social friction that enhances more open and accessible public spaces for more groups.

Through literature studies based on public spaces are the social life and its conditions studied. The purpose and central issues in the paper are which factors and conditions that are determining whether and how public spaces are used and how you, in a number of different ways, can work to create good conditions to develop additional social interactions in public places in the planning phase.

Social interactions in the city's public spaces are developing an understanding, respect and, trust in other people and are also the basis for a sense of belonging to the city. Public life creates identity and are integrating and developing.

Already in the planning phase, room should be left for creativity and alternative ways to engage the public spaces, and open up for a wider usage by more groups. Concrete working methods is needed to incorporate aspects of public life, to develop and improve the abilities of meetings in the city's public spaces. This may include strategically placing of functions and primarily allow placing the public life before the physical environment to ensure diversity and sustainability.

Keywords: planning, meetings, public spaces, public places, public life, activity, social interactions

Förord

Detta är min kandidatuppsats på C-nivå i landskapsplanering som ingår i kursen *Skriva om landskap* på landskapsarkitektprogrammet på SLU i Alnarp. Den är riktad till en målgrupp som kan inkludera blivande landskapsarkitekter, arkitekter, stadsplanerare, fysiska planerare eller andra personer som kan vara intresserade av ämnet. Tanken är att väcka relevanta funderingar kring aspekter av det offentliga rummet och dess sociala liv i förhållande till vår kommande yrkesroll som landskapsarkitekter.

Jag vill rikta ett tack till Louise Didriksson och Fredrik Garpenfeldt på Gehl Architects som hjälpt mig med information till att beskriva deras arbetsmetoder. Vidare vill jag tacka min handledare Marie Larsson och andra personer som bidragit med åsikter, synpunkter, kunskap och information vilket gjort det möjligt att skriva denna uppsats.

Lovisa Berg

Malmö, mars 2010

Innehållsförteckning

Sammandrag	3
Abstract	4
Förord	5
Figurförteckning.....	7
Inledning.....	9
Bakgrund	9
Syfte och Mål	10
Frågeställningar	10
Material och metod.....	10
Avgränsningar	11
Disposition	12
Det offentliga rummet och dess sociala liv	13
Det offentliga rummet	13
Användandet av offentliga rum.....	15
Faktorer som påverkar användningen av det offentliga rummet	17
Det sociala livet.....	18
Värdet av sociala interaktioner	19
Planering av det sociala offentliga rummet	21
Aspekter att ta hänsyn till.....	21
Konkreta arbetsmetoder	23
Malmö stadsbyggnadskontors Dialog-PM	23
Gehl Architects tre strategier.....	24
Diskussion och slutsats.....	29
Det offentliga livet	29
Planeringsproblematik och lösningar	30
Slutsatser	32
Referenser	33

Figurförteckning

Framsidas foton (från vänster enligt numrering):

1. Foto: Irene Tong. Licensierad under Creative Commons Attribution 2.5 Generic licence. Tillgänglig via:
<http://commons.wikimedia.org/wiki/File:VeniceBeachStreetballers.jpg>
2. Foto: Holger Ellgaard. Licensierad under Creative Commons Attribution-Share Alike 3.0 Unported license. Tillgänglig via:
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sergels_torg_mot_v%C3%A4st_2009.jpg
3. Foto: Myriam Bardino. Publicerad med upphovsmannens tillåtelse. Tillgänglig via:
<http://www.flickr.com/photos/myriamba/2725137175/>
4. Foto: PAK dock. Publicerad med upphovsmannens tillåtelse, <http://paddock.com/>
5. Foto: Brian Boulos. Licensierad under Creative Commons Attribution 2.0 Generic licence. Tillgänglig via: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:FL_5767388.jpg
6. Foto: Garry Knight. Licensierad under Creative Commons Attribution-Share Alike 2.0 Generic license. Tillgänglig via:
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Merengue_dancing.jpg
7. Foto: Lovisa Berg
8. Foto: Olivier Lance. Publicerad med upphovsmannens tillåtelse. Tillgänglig via:
<http://www.flickr.com/photos/olivier-lance/4173311390/>
9. Foto: Kjell Eriksson. Publicerad med upphovsmannens tillåtelse.
10. Foto: Kjell Eriksson. Publicerad med upphovsmannens tillåtelse.
11. Foto: Jordan Russell. Publicerad med upphovsmannens tillåtelse. Tillgänglig via:
<http://www.flickr.com/photos/jordanrussell/4376456617/>
12. Foto: Myriam Bardino. Publicerad med upphovsmannens tillåtelse. Tillgänglig via: <http://www.flickr.com/photos/myriamba/2725961156/in/photostream/>
13. Foto: Rusted Chrome. Publicerad med upphovsmannens tillåtelse. Tillgänglig via:
<http://www.flickr.com/photos/rustedchrome/3704448139/>
14. Foto: Alterego. Licensierad under GNU Free Documentation License. Tillgänglig via: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Graffiti_art_party_san_diego.png

Uppsatsens figurer:

- Sid. 14. Figur 1. Foto: Olga Itenberg. Licencierad under Creative Commons Attribution 2.0 Generic licence. Tillgänglig via: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Str%C3%B8get,_Copenhagen.jpg
- Sid. 16. Figur 2. Figur: Gehl Architects. Publicerad med upphovsmannens tillåtelse.
- Sid. 22. Figur 3. Foto: Jorchr. Licensierad under GNU Free Documentation License. Tillgänglig via: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Stapelb%C3%A4ddsparken,_Malm%C3%B6.jpg
- Sid. 25. Figur 4. Figur: Gehl Architects. Publicerad med upphovsmannens tillåtelse.
- Sid. 25. Figur 5. Figur: Gehl Architects. Publicerad med upphovsmannens tillåtelse.
- Sid. 25. Figur 6. Figur: Gehl Architects. Publicerad med upphovsmannens tillåtelse.
- Sid. 28. Figur 7. Figur: Gehl Architects. Publicerad med upphovsmannens tillåtelse.
- Sid. 28. Figur 8. Foto: Gehl Architects. Publicerad med upphovsmannens tillåtelse.
- Sid. 28. Figur 9. Foto: Gehl Architects. Publicerad med upphovsmannens tillåtelse.

Inledning

"Public space is the stage upon which the drama of communal life unfolds. The streets, squares, and parks of a city give form to the ebb and flow of human exchange. These dynamic spaces are an essential counterpart to the more settled places and routines of work and home life, providing the channels for movement, the nodes of communication, and the common grounds for play and relaxation. There are pressing needs that public space can help people to satisfy, significant human rights that it can be shaped to define and protect, and special cultural meanings that it can best convey"
(Carr et al. 1992, sid. 3)

Bakgrund

I vår kommande yrkesroll som landskapsarkitekter kommer vi ofta behöva ta ställning till stadsplaneringsproblematik berörande expansion och utveckling i konflikt med andra intressen som exempelvis social hållbarhet. Alltför många människor bor i staden och nyttjar den i sitt vardagliga liv. Idag bor 55 procent av stadens invånare i ensamhushåll jämfört med 1960 då den siffran var 30 procent, detta innebär stora skillnader i hur vi använder staden och lever våra liv. Vi umgås alltmer utanför hemmet och det offentliga rummet har intagit en större roll i våra sociala liv (Malmö stadsbyggnadskontor, 2010, sid. 4-8).

De offentliga rummen i en stad är till för stadens alla invånare oavsett kön, etnicitet, ålder, ekonomi osv. Dess funktion, både fysiskt och innehållsmässigt, har förändrats genom tiderna (Lieberg, 2010, sid. 237). Hur de offentliga rummen tas i anspråk skiljer sig på grund av många olika aspekter men de bidrar framförallt till en av få situationer där främmande människor möts på lika villkor.

Under utbildningens gång har vikten av att skapa naturliga mötesplatser behandlats, dock utan att riktigt reda ut varför det är viktigt, vilken påverkan den fysiska miljön har, vad en god mötesplats är eller vad som krävs av oss som landskapsarkitekter för att göra offentliga rum tillgängliga för stadens alla invånare. Mina funderingar har länge kretsat kring vad som gör att människor använder sig av de offentliga rummen och vilket värde de har för människorna och för staden i sig.

En engagerande aspekt i dagens planering av staden är hållbarhet. Hållbarhet syftar till en utveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov, genom fyra ömsesidigt beroende dimensioner – sociala, kulturella, ekonomiska och ekologiska dimensioner (Boverket, 2004, sid. 8). För att vi som landskapsarkitekter ska bli säkra på att vi planerar staden för dess invånare på ett socialt hållbart sätt, behövs kunskap kring hur de offentliga rummen fungerar och

även hur vi kan bibehålla och utveckla dess funktion som mötes-, aktivitets- och uppehållsplats. Det behövs även kunskap om hur man gynnar mötet mellan människor för att främja integration och förståelse för andra individer och grupper.

Syfte och Mål

Syftet med uppsatsen är att kartlägga vilka faktorer som avgör om och hur offentliga rum tas i anspråk samt hur man i planeringsstadiet på ett antal olika sätt kan arbeta för att skapa goda möjligheter till rikt folkliv på offentliga platser.

Målet med uppsatsen är att göra en sammanställning och utifrån litteraturstudier reflektera kring olika aspekter av offentliga rum och hur de planeras.

Frågeställningar

- Hur tas stadens offentliga platser i anspråk och vilka förutsättningar är viktiga för att möten ska ske där?
- Hur kan vi som landskapsarkitekter genom stadsplanering skapa förutsättningar för fler sociala interaktioner på offentliga platser?

Material och metod

I ett inledande skede till skrivandet av denna kandidatuppsats valde jag att utgå från tidigare skrivna uppsatser inom ämnesområdet för att få en inblick i litteratur som behandlar ämnet. Söktjänsten epsilon bidrog till att jag fann ett antal uppsatser som på ett relevant sätt var kopplade till uppsatsens syfte, till exempel Wallentin (2007) och Jonsson (2009).

Min huvudsakliga metod är litteraturstudier av tidigare forskning inom området som är relevant för min studie såsom Gehl, Lieberg och Jacobs.

Jag har använt mig av sökning i databaser, mestadels Web of Knowledge och Google Scholar, och har då använt och kombinerat sökord såsom "public space", "meetings", "activities", "planning" samt "urban life" på olika sätt. Jag har i stor utsträckning använt mig av primärkällor.

Vidare har Malmö stadsbyggnadskontor skrivit ett dialog-PM som på många sätt berör ämnesområdet: *Möten i staden – om vikten att se den andre i vardagen*. Joseph Rowntree Foundation är en välgörenhetsorganisation som finansierar och publicerar omfattande brittisk forskning och på deras hemsida har

ett antal relevanta sammanfattningar av rapporter publicerats däribland Holland, Worpole och Knox.

Kandidatuppsatsen grundar sig på ett kvalitativt tillvägagångssätt. Den kvalitativa forskningen skiljer sig från den kvantitativa genom att den syftar till att inhämta material med hjälp av intervjuer och tolkande analyser av litteratur, till skillnad från den kvantitativa som istället syftar till mätbara och statistiska bearbetnings- och analysmetoder (Patel & Davidsson, 2003: sid. 14). Jag finner den kvalitativa metoden lämplig för min uppsats och hade i en fortsatt studie funnit det intressant att göra enkätundersökningar kring nyttjandet av det offentliga rummet. Men eftersom en kvalitativ metod syftar till att ge en djupgående förståelse och skildra sammanhang finner jag denna tillräcklig för omfattningen av denna uppsats. Att göra en fallstudie eller observationer på en för uppsatsen intressant plats hade även kunnat generera relevanta kunskaper.

För att kunna besvara den andra frågeställningen i uppsatsen, hur vi som landskapsarkitekter genom stadsplanering kan skapa förutsättningar för fler sociala interaktioner på offentliga platser, valde jag att redogöra för ett arkitektkontors arbetsmetoder för att konkretisera resultatet. Valet av Gehl Architects i Köpenhamn baserades på Gehls sedan länge auktoritära ställning inom området samt deras allmänt kända profilering inom Public Space och Public Life. Genom intervjuer med Didriksson och Garpenfeldt som är anställda på Gehl Architects via e-post har jag fått fram information om Gehl Architects aktuella arbetsmetoder och strategier. Att jag valde intervjuer via e-post beror på att det ökar tillgängligheten och ger intervjupersonen utrymme att fundera på sina svar. Det hade naturligtvis varit intressant att jämföra olika aktörers arbete kring uppsatsens ämnesområde men jag fann det rimligt att inrikta mig på ett arkitektkontor för att vidare även redogöra för Malmö stads strategier med förståelse för att ett visst begränsande urval har gjorts.

Avgränsningar

Uppsatsen behandlar det offentliga rummet ur en vetenskaplig/teoretisk synvinkel och beskriver inte de offentliga rummens fysiska utformning. Uppsatsen belyser olika aspekter på det sociala livet i det offentliga rummet och planering för utvecklingen av detta. Då detta skiljer sig i olika delar av världen har jag valt att avgränsa uppsatsens upptagningsområde främst till västerländsk kultur och skandinaviskt klimat. Uppsatsen behandlar inte på ett djupare plan diskussionen kring social hållbarhet och begreppen integration och segregation som är nära kopplade till uppsatsämnet.

Disposition

Uppsatsen är indelad i två huvuddelar ”Det offentliga rummet och dess sociala liv” och ”Planering av det sociala offentliga rummet”. I första delen definieras begreppet offentligt rum och dess innebörd, funktion och faktorer som styr användandet. Avsnittet avslutas med att belysa aspekter på hur det sociala livet i det offentliga rummet fungerar och vilket värde det har. Den andra delen ”Planering av det sociala offentliga rummet” belyser olika aspekter och strategier som bör tas hänsyn till i planeringsstadiet och hur landskapsarkitekter kan arbeta med dessa. Efter dessa två huvuddelar följer sedan en diskussion kring ämnet och jag förhåller mig till min blivande yrkesroll som landskapsarkitekt i denna fråga.

Det offentliga rummet och dess sociala liv

I det här kapitlet definieras begreppet offentligt rum och dess innebörd, funktion och faktorer som styr användandet. Kapitlet avslutas med att belysa aspekter på hur det sociala livet i det offentliga rummet fungerar och vilket värde det har.

Det offentliga rummet

En stad bör erbjuda alla dess invånare utrymme att bo, arbeta och leva. Staden kan ur ett sociologiskt perspektiv förenklat definieras som ett relativt omfattande, tätbebyggt och permanent samhälle, bebott av en socialt sett heterogen mängd människor (Wirth, 1971, sid. 162). Historia, traditioner, kulturella och spatiala strukturer, sociala aktioner och interaktioner, projektioner och drömmar formar staden till vad samhället och människorna gör den till (Forsemalm, 2003, sid. 145-146).

För att senare kunna beskriva det offentliga rummet bör ett försök till att beskriva rummet göras. Forsemalm (2003) tolkar Lefebvres (1991) rumsliga perspektiv: rummet är socialt producerat med hjälp av tre pelare som tillsammans bidrar till produktionen av rummet. 1) Verksamheterna i rummet, det som pågår där (människornas kroppsliga närvaro och aktivitet). 2) Det intellektuella innehållet, representationerna *av* rummet (det föreställda/planerade rummet). 3) Slutligen representationerna *i* rummet (hur platsen/rummet upplevs) (sid. 156-157).

”offentlig plats, benämning på bl.a. allmän väg, gata, torg, park eller hamnområde som är upplåttna och tillgängliga för allmänheten”
(Nationalencyklopedin, 2010)

Figur 1: Støget i Köpenhamn är ett exempel på en offentlig plats. (Foto: Olga Itenberg. Licencierad under Creative Commons Attribution 2.0 Generic licence)

Det offentliga rummet är en del av staden som är tillgänglig för allmänheten som exempelvis gator, torg och parker. Det har en förmåga att vara dynamiskt och dess funktion och utformning är föränderlig (Lieberg, 2010, sid. 237). Lieberg (1992) definierar en offentlig plats som tillgänglig för alla och inte inriktad på någon specifik verksamhet och att användningen av platsen således inte får utesluta eller diskriminera någon grupp eller individ (sid. 101). Att en plats är offentlig och därmed till för alla innebär inte alltid att alla känner sig lika "hemma" på platsen. De stråk och platser man rör sig genom i sin vardag blir en del av ens hemmiljö och ens territorium, vilket gör att vissa människor kan känna sig mindre välkomna där andra känner sig hemmastadda.

Det offentliga rummets funktion sträcker sig från att vara stråk för rörelse och förflyttningar, plats för aktiviteter till en plats för möten, kontakter och aktiviteter öppna för andras uppfattningar och betraktande. I det offentliga rummet konfronteras vi både med andras olikheter och med vår egen identitet (Lieberg, 2010, sid. 237).

Franzén (2003) menar att offentligheten fungerar i stort sett automatiskt p.g.a. ett enkelt förgivandetagande där människorna tar offentligheten för givet och har "annat" för sig än att gå ut i offentligheten för att just skapa offentlighet. Den skapas istället automatiskt främst som ej avsedd konsekvens av tillräckligt täta och anonyma möten i samband med andra vardagliga aktiviteter (sid. 39-40).

Däremot skulle inte offentligheten fungera om den togs förgiven i planeringen av staden, det finns nämligen ett hot mot offentligheten i form av kommersialiseringen av det offentliga rummet. Lieberg (2010) menar att privatisering av delar av stadens rum stänger ute vissa grupper, exempelvis de icke köpstarka, från gemenskapen. Detta kan vara olika typer av köpmiljöer, gallerior, kaféer och uteserveringar (sid. 239-242).

Användandet av offentliga rum

Gehl (2006) delar upp människors aktiviteter i de offentliga rummen i tre typer, de *nödvändiga*, de *valfria* samt de *sociala* aktiviteterna. De *nödvändiga* innefattas av dagliga aktiviteter som är oberoende av den fysiska miljön, årstider, väder, etc. och kan exempelvis vara att ta sig till skolan eller jobbet, att handla eller att uträtta andra nödvändiga sysslor. De *valfria* aktiviteterna som t.ex. promenad, sitta i en park, sola och sportaktivitet, är beroende av gynnsamma fysiska förutsättningar i omgivningen och planeringen. De *sociala* aktiviteterna beror på närvaron av andra människor. Aktiviteterna innefattar sociala företeelser såsom barnlek, hälsningar, konversationer och passiva aktiviteter såsom se och höra andra människor. Man kan kalla de sociala aktiviteterna för resulterande då de oftast är sammankopplade till och utvecklade tillsammans med någon av de andra två kategorierna. Detta innebär att sociala aktiviteter indirekt är beroende av de nödvändiga och de valfria aktiviteternas förutsättningar (sid. 9-14).

Utvecklingen av det offentliga rummet och dess funktion har ändrats genom tiderna. Det offentliga rummet har fyllt olika behov och varit tillgängligt med olika begränsningar. Lieberg (2010) beskriver den urbana allemansrättens utveckling där exempelvis det grekiska torget Agora, som ofta omnämns som det offentliga livets ursprungliga form, endast var tillgängligt för män med fast egendom eller förmögenhet. Vidare var det inte förrän kvinnorörelsens kamp under 1900-talet som det blev en självklarhet för kvinnor att vistas i de offentliga rummen (sid. 242-243).

Figur 2: Den historiska utvecklingen av aktiviteter i det offentliga rummet under 1900-talet. (Figur: Gehl Architects. Publicerad med upphovsmannens tillåtelse.)

Figur 1 visar utvecklingen av karaktären av det offentliga livet under 1900-talet. I seklets början dominerade det offentliga rummets användande av de nödvändiga aktiviteterna, gatorna var fulla av människor som utträttade sina dagliga aktiviteter. Mot seklets slut kan en dramatisk förändring i användandet av det offentliga rummet utläsas, där de nödvändiga aktiviteterna till stor del försvunnit till fördel för de valfria aktiviteterna. Detta tros bero på att de nödvändiga aktiviteterna till stor del sköts inomhus p.g.a. teknologins framsteg. De valfria rekreativa aktiviteterna har här delats in i två kategorier: 1) Passiva, innefattar att stanna upp för att ta del av stadslivet från ett trappsteg, en bänk eller ett café. 2) Aktiva, inbegriper sportaktiviteter såsom jogging eller promenader. Tidslinjen visar även när bilinvasionen inföll under 1950-talet och hur biltrafiken och den funktionalistiska planeringen under 60-talet triggade fram en motreaktion att återta stadsrummen till förmån för fotgängare och det offentliga livet (Gehl et al, 2006, sid. 8-9).

Olsson (2008) beskriver två olika sätt att ta det offentliga rummet i anspråk. Det första är *generell appropriation* som syftar till användning av det offentliga rummet enligt de regler och normer som finns. *Unik appropriation* innebär att det offentliga rummet används på individens ett eget vis, vilket kan upplevas som ett hot mot de föreskrivna sätten att använda ett offentligt rum och därmed ett hot mot offentligheten i sig. Exempel på unik appropriering är skateboard och gatukonst som innebär alternativa sätt att använda staden. Det är just genom dessa konflikter mellan föreskrivna och ifrågasättande användningar som offentliga rum blir mer öppna och tillgängliga och därmed nyttjas av fler grupper (sid. 99-104).

Faktorer som påverkar användningen av det offentliga rummet

Ekonomiska situationer spelar en stor roll i hur människor använder staden (Gehl et al, 2006, sid. 86). Lieberg (2010) menar att de offentliga rummens gator och torg har fått konkurrens i sin funktion som mötesplats. Olika typer av kommersiella miljöer har kommit att spela en viktig roll som mötesplats, exempelvis köpcentra, tågstationer och bussterminaler. Kommersialiseringen av det offentliga rummet kan även innebära etablering av nya platser och rum som bidrar till ett liknande eller en ny typ av socialt liv. Lieberg konkretiserar detta med exemplet externa köpcentrum där de inre miljöerna kan liknas vid stadens gågator, torgliknande rumsbildningar och olika sorters mötesplatser. Dessa är dock begränsade då det gäller utrymme för diskussion och utmanande möten. Dessutom möter man endast delar av stadens befolkning och främjar därmed friktionsfria möten (sid. 239-242).

Gehl et al (2006) menar att klimatet bidrar till att vi i Skandinavien har en mer säsongsbetonad användning av det offentliga rummet än andra delar av världen. Faktum är att det totala antalet fotgängare minskar med 92 procent en vanlig dag under vintern jämfört med en sommardag. Det genomsnittliga antalet människor som stannar upp på centrala mötesplatser är åtta gånger större under sommaren jämfört med vintern. Detta betyder att vi i Skandinavien har något av en ”Två-säsongskultur” och är styrda av goda väderförhållanden i vårt användande av det offentliga rummet. Jämförelsevis letar vi i Skandinavien oss oftare till platser där man kan sitta i solen medan det i varmare länder är vanligare att man söker sig till skuggigare platser, vilket leder till att utformningen kan behöva se annorlunda ut. Även andra väderfaktorer såsom vind och nederbörd påverkar användandet (sid. 38-39).

Den fysiska miljöns utformning spelar roll. Gehl (2006) menar att designen ner till de allra minsta komponenterna är avgörande faktorer för det offentliga livet. Att människor befinner sig i samma rum vid samma tidpunkt är en förutsättning för att något ska inträffa men innebär inte att det kommer att göra det. Det bör vara gynnsamma förhållanden på platsen och att den understödjer aktiviteter även i sin utformning. I den kontexten blir designen en viktig faktor. Vidare bör det finnas goda och attraktiva möjligheter att gå, stå, sitta, se, höra och tala i det offentliga rummet. Dessa aktiviteter är viktiga kvalitéer i sig självt, men utgör även en startpunkt för utvecklingen av i stort sett alla andra aktiviteter såsom lek, sport osv. (sid. 129-170).

Andra faktorer som spelar stor roll för användandet av det offentliga rummet är bl.a. tillgänglighet, skydd och grönska. Med tillgänglighet menas både så lite hinder för framkomligheten som möjligt och att det finns möjlighet för vistelse dygnet runt (Worpole & Knox, 2005). Skydd innefattar allt från trygghet, säkerhet mot brott, god belysning, skydd mot obehagligt väder, till måttlig biltrafik (Gehl, 2006 sid.171-180). Natur och grönska värderas högt av stadens invånare och är en stor anledning till att vi vistas utomhus (Berglund & Jergeby, 1998 sid. 13).

Det sociala livet

Människor lever, bor och arbetar i staden, detta ger upphov till olika slags möten mellan människor. Gehl (2006) menar att sociala aktiviteter uppstår varje gång två människor befinner sig samtidigt på en plats. Att se, höra och möta varandra är i sig en form av kontakt och social aktivitet. Enligt Gehl varierar sociala aktiviteters karaktär beroende av kontexten. I boendekvarter, nära skolor och arbetsplatser, där människor med liknande intressen eller bakgrund rör sig kan det sociala livet ofta vara mer omfattande och närmare kontaktmässigt eftersom människorna ”känner” varandra, möjligtvis av den enkla anledningen att de ofta ser varandra. I stadskärnor och centrala platser och gator är de sociala aktiviteterna mer ytligt betingade varav majoriteten är passiva kontakter såsom att se och höra okända människor (sid. 13). De publika platserna blir alltså stadslivets hjärta och är beroende av kontexten, exempelvis kan omgivande verksamheter skapa karaktär samtidigt som mängden främlingar säkrar anonymiteten (Franzén, 2003, sid. 37).

”samspelet handlar om att på ett smidigt sätt undvika de andra”
(Lieberg, 2010, sid. 243)

Lieberg (2010) menar att det sociala livet på offentliga platser till stor del går ut på att undvika varandra på ett smidigt vis och oftast har ett annat mål än att möta den andre. Vi föredrar och eftersträvar se-och-höra-kontakter snarare än intima kontakter (sid. 243). Vidare skriver Lieberg (2010) med utgångspunkt i Goffman (1971) att blicken är central i vårt agerande i det offentliga rummet. Kärnan i våra sociala interaktioner är att genom ett kort ögonkast visa att den andre är sedd, för att i nästa stund slå ner blicken och därmed visa att den andre inte är föremål för ens intresse. Detta är vårt sätt att visa normalitet och detta både förväntas vi göra och förväntar oss av andra att göra tillbaka, allt för att vi vill visa att vi inte uppfattar den andre som ett hot eller som avvikande. En hänsynsfull ouppmärksamhet (sid. 244).

Lieberg (2010) skriver att vikten av den sociala friktionen i det offentliga rummet är stor. Social friktion syftar till att vi ska beröras av varandra, reagera och reflektera över våra egna och andras värderingar och normer. Sociala friktioner och olika typer av motsättningar är viktigt för det offentliga rummets sociala liv. Detta är en del av det sociokulturella lärandet och bidrar till en social kompetens i utvecklingen att förstå det täta stadslivet. Ytterst handlar det om rätten till staden, den urbana allemansrätten (sid. 238).

Franzén (2003) beskriver med utgångspunkt i Jacobs (1965) att det är balansen mellan rörelse och stationaritet samt mötet mellan flödet av främlingar genom gaturummet och gatans rumsliga karaktär som skapar ett balanserat offentligt samspel. Vidare menar Franzén att anonymitet är kreativitetens förutsättning och alltså en generator för att ta det offentliga rummet i anspråk (sid. 40).

Jacobs (2004) menar att vardagsoffentligheten är beroende av en tillräcklig mängd främlingar samt det Jacobs kallar för *offentliga personer*, vilka kännetecknas av att vara mer permanenta element i det offentliga rummet såsom barägare, socialarbetare, poliser osv. De är viktiga för att den urbana offentligheten ska fungera och framförallt för att ge platsen atmosfär. (sid. 92-95).

Vad är då en god mötesplats? Vad vill man uppnå? Malmö stadsbyggnadskontor (2010) har definierat det såhär:

"Den goda mötesplatsen...

... är fritt tillgänglig för alla

... är där vi ser andra människor, beteenden, preferenser och idéer

... balanserar mellan distans och nyfiken närhet till 'den andre'

... rymmer överraskningar, upptäckter och reflektioner

... tillåter ömsesidig närhet mellan grupper av människor

... är där värdet finns i utbytet mellan olika sociala grupper, inte platsens fysiska utformning

... ger möjlighet till möte med 'den andre' på ett kravlöst sätt"

(Malmö stadsbyggnadskontor, 2010, sid. 7)

Vidare menar Malmö stadsbyggnadskontor (2010) att en fungerande mötesplats också är beroende av faktorer som tillgänglighet, trafiksäkerhet och god fysisk utformning som med fördel kan besitta en tydlig karaktär. Dock är utseendet av en mötesplats eller en detalj inte lika viktig som hur den fungerar och vilka aktiviteter den stöder (sid. 30). Carr et al. (1992) menar att en bra plats är en plats som tillåter människor att göra en stark koppling mellan platsen, deras personliga liv och den större världen. Platsen bör relatera till deras fysiska och sociala kontext (sid. 10-11).

Värdet av sociala interaktioner

I staden kan vi möta människor med andra värderingar, kulturer, åldrar och status och därigenom öka förståelsen för hur andra människor lever. I en stad med stor variation av människor lär man sig att uppskatta mångfalden och möjligheterna det genererar. Att ha en variation av människor i staden är förutsättningarna för att skapa en tolerant stad, vilket i sin tur är utgångspunkten för en demokratisk stad som välkomnar alla till sin kärna (Gehl et al, 2006, sid. 86).

Enligt Malmö stadsbyggnadskontor (2010) bodde 20 procent i ensamhushåll i Malmö 1960 medan den siffran är 55 procent idag vilket innebär stora skillnader i hur vi använder staden och lever våra liv. Vi umgås mer utanför hemmet och det bidrar till fler möten med andra människor. Dessa möten genererar förståelse, respekt och tilltro för andra människor och ligger dessutom till grund för en

känsla av gemensam tillhörighet till staden. Vilket innebär att ett rikt offentligt liv är identitetsskapande (sid. 4-8).

Vidare menar Malmö stadsbyggnadskontor (2010) att ett givande möte mellan människor inte behöver bygga på att människor ska tala med varandra eller ens tycka om de man ser, att människor ser varandra i stadens offentliga rum har stort värde ändå. De anser att det inte är att vi till viss del bor segregerat som är den största faktorn till problem i samhällsutvecklingen utan snarare att vi inte kan mötas över gränserna i det offentliga rummet. Alltså är möten i det offentliga rummet av stor vikt för att människor ska integreras i staden (sid. 30).

Jacobs (2004) menar att för den enskilda människan har det offentliga livet ett stort värde genom att det ger möjlighet att välja grad av kontakt till andra människor. Hade det sociala livet saknats tvingas man istället utvidga sitt privatliv om man inte vill acceptera isolering från andra, och därigenom alltså välja mellan att dela allt eller inget. Genom det offentliga livets existens är valet av öppenhet fritt (sid. 86-92). Vidare menar Berglund och Jergeby (1998) att det är just i det offentliga rummet som möjligheterna finns att utveckla bekantskaper som kallas *weak ties*, svaga band. Dessa bekantskaper bidrar till att människor ytligt lär känna varandra utan vidare krav på socialt umgänge och bekantskaperna understödjer därigenom upplevelser av tillhörighet, trygghet och säkerhet (sid. 57-58).

Med utgångspunkt i det offentliga rummet och dess sociala liv kommer nästa avsnitt av uppsatsen att beskriva olika aspekter och förutsättningar att ta ställning till i planeringen av det offentliga rummet. Vidare kommer viktiga ståndpunkter och ett antal tänkbara strategier vi som landskapsarkitekter kan arbeta utifrån att belysas.

Planering av det sociala offentliga rummet

Aspekter att ta hänsyn till

Enligt Gehl et al (2006) finns det fyra typer av städer, *den traditionella*, *den invaderade*, *den övergivna* samt *den återerövrade*. *Den traditionella* kännetecknas genom att de flesta aktiviteter fortfarande utförs på fot och staden besitter gamla funktioner som mötes- och marknadsplatser som fortfarande är livskraftiga och balanserade, exempelvis Venedig i Italien. *Den invaderade* syftar till ett enfunktions-samhälle där bil och transport har tagit en dominant position i staden på bekostnad av alla andra funktioner, exempelvis Westport på Irland. *Den övergivna* domineras helt av biltrafik och det offentliga rummet är försummat, vilket innebär att det offentliga livet i stort sett inte existerar, exempel Mississippi i USA. *Den återerövrade* avser städer som med omsorg återfinner balansen i de offentliga rummen och månar om det offentliga livet, vilket de senaste 20-30 åren blivit allt vanligare, exempelvis Köpenhamn i Danmark (sid. 11).

Hur ska man då gå till väga för att planera städerna till förmån för dess offentliga liv? Vilka aspekter ska man ta hänsyn till för att skapa möjligheter till ett rikt folkliv och att inte utvecklingen ska leda till övergivna gator likt de i Mississippi?

Det är noterbart att en stads mest använda offentliga platser oftast är gamla och från början planerade för fotgängare och senare ofta övertagna av biltrafik. Många av framtidens utmaningar ligger i att utveckla städerna till fördel för fotgängare och cyklisterna samt att reducera biltrafiken (Gehl et al, 2006 sid. 172).

Jacobs (2004) menar att en stadsplanering för en levande stad måste stimulera och locka fram stor mångfald och kvantitet av människor och verksamheter i stadens samtliga delar. Detta är grunden för stadens ekonomiska stabilitet, sociala livskraft samt attraktionsförmåga. Därför är det väsentligt att hitta och åtgärda brister. Vidare behövs en strävan att förtydliga stadens visuella ordning för att staden ska vara möjlig för alla att läsa. Jacobs poängterar även att mycket en stadsplanerare behöver veta kan platsens egna invånare lära, eftersom ingen annan känner platsen så väl som dem (sid. 438-439). En samverkan mellan planerare och brukare behövs alltså för att det offentliga rummet ska fungera som en plats för alla och därigenom bäst uppfylla sin demokratiska funktion (Worpole & Knox, 2005).

Lieberg (2010) menar att man genom att ladda platser med alternativa betydelser och innebörder, kan få exempelvis ungdomar att ifrågasätta etablerade ändvändningsområden och tillföra staden nya kreativa handlingsmöjligheter. Att skapa utrymme för kreativitet genom planering är dock svårt och komplext. Det är inte möjligt att tvinga fram kreativitet, dock kan man genom planering hjälpa till

att skapa förutsättningar för den typen av aktiviteter. Detta innebär att man måste ge individen utrymme att interagera på sitt eget sätt samtidigt som det måste finnas ramar och begränsningar som motverkar att enskilda individer tar för mycket plats och därmed hindrar andra från att vara kreativa. Ett konkret exempel är Stapelbäddsparken i Malmö där Gatukontoret tillsammans med en grupp skejtare samarbetade i planeringen. Gatukontoret lät brukarnas idéer växa fram gradvis genom att inte planera allt från början. Projektet blev lyckat och lockar idag både invånare från staden och människor från hela världen (sid. 249).

Figur 3: Stapelbäddsparken i Malmö som gradvis utvecklats tillsammans med brukarna. (Foto: Jorchr. Licensierad under GNU Free Documentation License).

Det är av stor vikt att som landskapsarkitekt ställa sig frågan hur man hittar balansen i det offentliga rummet för att inte enstaka grupper ska dominera. Lieberg (2010) anser att en essentiell faktor är att planera med utgångspunkt i både generell och unik appropriation vilket innebär att det behövs regler och normer för användandet av offentliga rum men att det även bör finnas utrymme och förutsättningar för nya typer av användningsområden (sid. 250).

Holland et al. (2007) poängterar vikten av att utveckla innovativa platser som besitter förmåga att vara dynamiska. Vitaliteten i stadsbilden kräver viss grad av mänsklig oförutsägbarhet. I själva verket är det ofta erbjudande av kaos, slump eller tillfällighet som gör att många vill nyttja potentialen i det offentliga rummet.

Berglund och Jergeby (1998) menar att en tät stad med korta avstånd gör att fler människor väljer att gå istället för att åka bil då det blir lättare att nå sina mål till fots (sid. 68). Franzén (2003) skriver med utgångspunkt i Jacobs (1965) att ju mindre stadens kvarter är desto fler potentiella mötespunkter uppstår då ett så finmaskigt gatunät som möjligt bäddar för fler tänkbara vägval mellan två punkter

och därigenom fler potentiella mötespunkter (sid. 43). Å andra sidan blir då människors vägar mer utspridda och chansen att mötas mindre än om rörelserna koncentreras till färre stråk.

Att göra de offentliga rummen säkra, trygga och fria från brott är en intressant aspekt i planeringen. *The social value of public spaces* är en rapport av Worpole och Knox (2007) där de engelska myndigheternas arbete för att minska kriminaliteten utvärderas. I rapporten framkommer bl.a. att myndigheternas fokus på brottslighet och trygghet på offentliga platser berövar dem dess historiska roll som platser där olika livsstilar och beteenden accepteras. Rapporten belyser även att förnyelsestrategier med sikte på att planera bort brottsligheten riskerar att planera bort människor och tillvägagångssätt för att rensa offentliga platser från allt som riskerar att vandaliseras eller att användas felaktigt avskräcker från lokala särdrag och allmän trivsel.

Konkreta arbetsmetoder

Melbourne är ett exempel på hur man kan förändra en stad med bristfälliga kvaliteter i det offentliga rummet genom att utöka möjligheterna för fotgängare. Melbourne kallades under 1980-talet för "*the doughnut*", p.g.a. sitt tomma och livlösa centrum. Ett stort insatsprogram som sträckte sig över ca tio år under 90-talet och början av 00-talet resulterade i mellan 200 - 300 procent fler människor på de offentliga platserna i centrum. Insatser som gjordes var bl.a. nya beläggningar och fasader, konstprogram, plantering av femhundra träd varje år, nya torg, och gångstråk längs floden. Melbourne blev nyligen utmärkt till "*Most Liveable City in the World*" och är ett exempel på en stad som förstått förändringen i karaktären av det offentliga livet, det är inte längre motorvägar, parkeringar eller shoppingcenter som är det viktigaste (Gehl et al, 2006, sid. 174-175).

Malmö stadsbyggnadskontors Dialog-PM

Malmö stadsbyggnadskontor (2010) har utformat ett Dialog-PM för hur de vill att det offentliga livet i Malmö ska utvecklas. Där menar de att ett av planeringens viktigaste verktyg är lokalisering av funktioner för att därigenom skapa möjlighet för fler gränsöverskridande möten i staden. Genom att strategiskt placera funktioner kan man bidra till att nya rörelser och möten uppstår, exempelvis kan ett utbud av kultur eller fritid locka nya besökare till ett bostadsområde de annars inte skulle besökt. De menar att funktioner som på något sätt är unika är extra viktiga då tendensen till uppdelning av människor i grupper sker så fort det finns valmöjligheter. Ett exempel på en unik funktion i Malmö är Bo01 i Västra

Hamnen dit människor kommer från hela staden eftersom en unik badplats i stadsmiljö erbjuds (sid. 13).

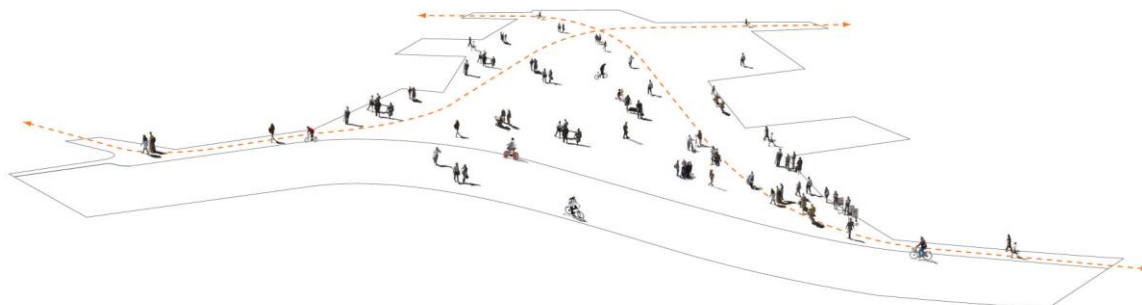
Gehl Architects tre strategier

Gehl Architects menar att de genom att låta strävan för det offentliga livet driva designprocessen, kan få det offentliga rummet fungera som en plats för alla, och samtidigt ta vara på de unika kvaliteter och egenskaper för en given stadsmiljö: en stad bör öppna upp, bjuda in och inkludera människor, erbjuda olika aktiviteter och möjligheter och därigenom säkerställa diversitet och mångfald. De tre strategierna de arbetar med för att utifrån det sociala livet planera hållbara utvecklingar i städer är: *Bylivsundersökningar*, *First life – the space – the buildings* samt *12 key quality criteria* (Garpenfeldt, e-post, 2010).

Bylivsundersökningar eller *Public Space and Public life studies* (PSPL) syftar till att grundligt undersöka en stads offentliga rum och dess offentliga liv. Undersökningen görs i fyra olika delar där resultatet i första delen bl.a. visar hur de fysiska förhållandena är på de offentliga platserna och hur de är utformade och organiserade i staden. Den andra delen belyser vilka människorna är som bor och spenderar tid i staden, hur de använder de offentliga rummen, hur de generella rörelsemönster ser ut och vilka konflikter det finns i dessa samt hur trafiksituationen ser ut. I den tredje delen läggs en rad enkla och övergripande rekommendationer fram, baserade på de två första delarna, för de viktigaste problematiska frågorna och dessa följs av mer detaljerade riktlinjer som anger önskvärda förbättringar inom utvalda områden. Den avslutande delen redogör för Public life data vilket syftar till att ge en detaljerad bakgrundsinformation om den aktuella situationen som preciserar specifika uppgifter kring hur de offentliga rummen är använda under olika delar av dygnet, veckan och året, hur många människor och vilka grupper som vistas på offentliga platser osv. Tydliga exempel där denna metod nyligen applicerats är i Sydney. I Köpenhamn har PSPL-undersökningar gjorts vart tionde år under de senaste fyrtio åren, undersökningarna har noggrant dokumenterat den gradvisa förändringen under denna tid och syftar till för att ge empiriska bevis för en signifikant förbättring av kvaliteten på stadslivet. Resultaten har visat sig vara avgörande bevis för att bibehålla allmänhetens intresse för ytterligare förbättrande projekt, liksom den allmänna tillfredsställelse hos invånarna som kan se mätbara bevis för förbättrad livskvalitet (Gehl Architects, 2010).

First life – then space – then buildings är en metod som ska få planerare att tänka på byggprocessen i det omvända, detta för att främja stadslivet. De anser att masterplaner traditionellt ofta behandlar byggnader och funktioner utan att ta hänsyn till vad de offentliga rummen skall vara till för (Didrikson, e-post, 2010).

I metodiken baseras designlösningarna på resultatet i undersökningar där de först definierar vad för slags liv och aktiviteter som finns och saknas på platsen eller i staden, se Figur 2 (Didrikson & Garpenfeldt, e-post, 2010).

Figur 4: *Life*. (Figur: Gehl Architects. Publicerad med upphovsmannens tillåtelse).

Därefter utvecklas en mall utifrån vilken typ av offentligt rum det är, vars syfte är att understödja det offentliga livet genom skala, form, material, topografi, belysning osv., se Figur 3 (Didrikson & Garpenfeldt, e-post, 2010).

Figur 5: *Space*. (Figur: Gehl Architects. Publicerad med upphovsmannens tillåtelse).

Slutligen definieras hur byggnader och funktioner kan bidra till att platsen blir attraktiv och inviterar till uppehåll, se Figur 4 (Didrikson & Garpenfeldt, e-post, 2010).

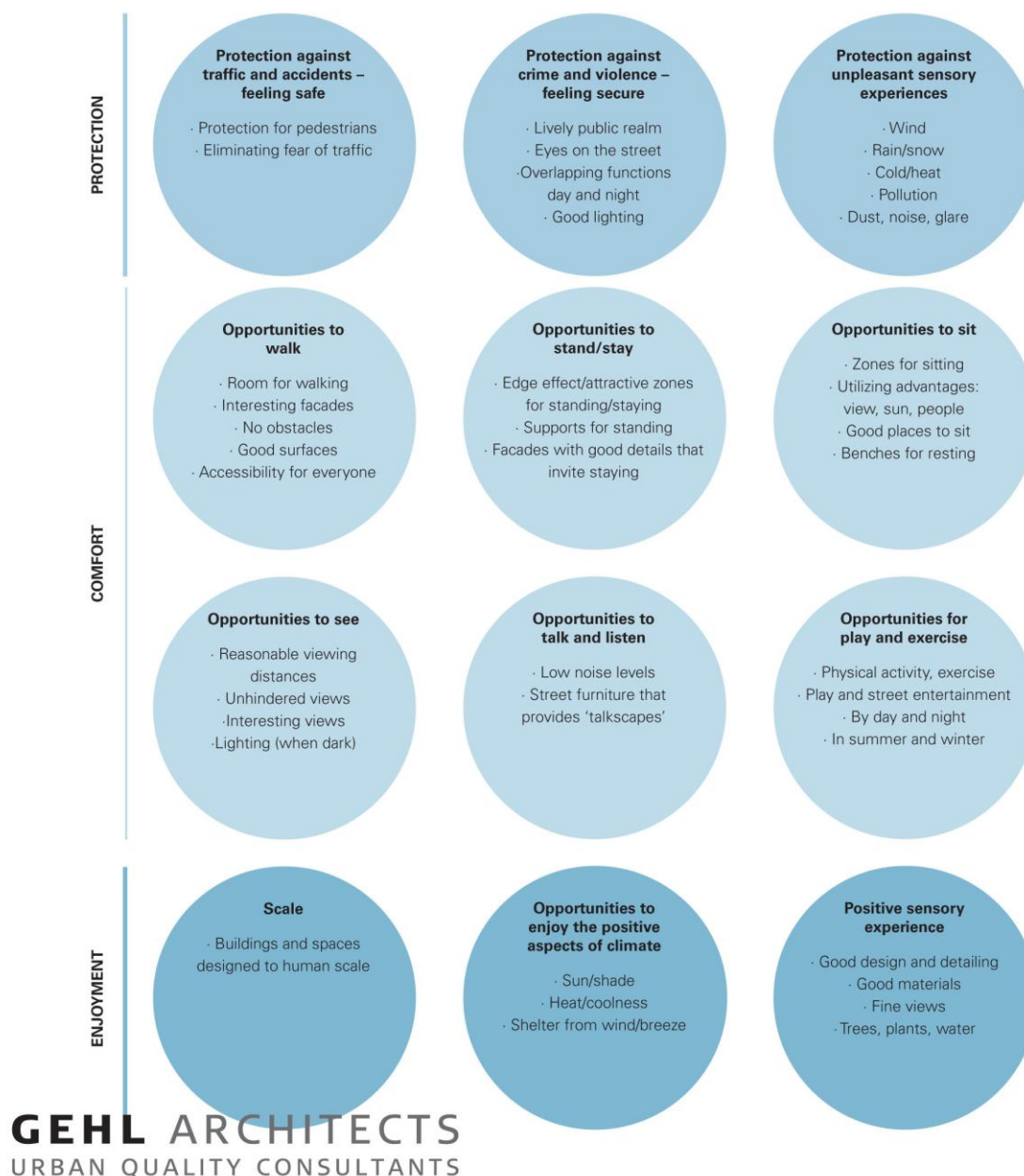

Figur 6: *Buildings*. (Figur: Gehl Architects. Publicerad med upphovsmannens tillåtelse).

Den tredje metoden är en analys av platser som de kallar *12 key quality criteria*, se figur 5. Metoden beskriver tolv viktiga kvalitetskriterier för användningen av offentliga rum i staden, vars syfte är att försäkra säkra, bekväma och trivsamma stadsrum. Metoden appliceras på en plats där man efter skalan vit – grå – svart färglägger varje individuell cirkel utefter hur väl platsen uppfyller kriteriet på just den punkten. Färgkoderna visar om platsens förhållanden är bra, medel eller dåligt (vit, grå, svart) uppfyllda (Gehl et al. 2006, sid. 106).

Kriterierna är uppdelade i tre huvuddelar – *Protection*, *Comfort* och *Enjoyment*. *Protection* syftar till våra behov av säkerhet och trygghet. Detta kan innefatta t.ex. trafiksäkerhet och känsla av säkerhet mot brott genom exempelvis bra ljussättning och blandade funktioner som bidrar till liv alla tider på dygnet samt skydd mot oönskade vädersituationer såsom vind, nederbörd, värme, kyla etc. *Comfort* avser våra behov att delta i olika aktiviteter såsom att promenera, stå, sitta, titta, konversera samt fysiska aktiviteter. *Enjoyment* åsyftar kvaliteten på rummets utformning, exempelvis skalan, hur väl klimatets och omgivningens kvaliteter tas tillvara samt materialval, grönska, utsikt osv. (Gehl et al. 2006, sid. 106).

The 12 key quality criteria

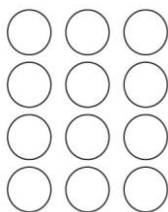
Figur 7: The 12 key quality criteria. (Figur: Gehl Architects. Publicerad med upphovsmannens tillåtelse).

När metoden har applicerats på ett stort antal platser kan en intressant notering göras: platserna som uppfyller flest är också de mest populära och välbesökta platserna i staden. Motsatsen, platser i staden som endast uppfyller ett fåtal eller inga kvalitetskriterier är minst nyttjade. En slutsats är att stadens invånare är väl medvetna om var de gillar att vara och vilka platser de inte gillar (Gehl et al. 2006, sid. 106).

Två exempel på metoden:

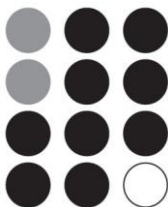
Nyhavn, gata vid kajkanten i centrala Köpenhamn
Uppfyller samtliga kvalitetskriterier bra.

Figur 8: Nyhavn. (Foto: Gehl Architects. Publicerad med upphovsmannens tillåtelse).

Kay Fiskers Plads i Ørestad, ny stadsdel i Köpenhamn.
Uppfyller endast ett av kvalitetskriterierna
på ett önskvärt sätt.

Figur 9: Kay Fiskers Plads. (Foto: Gehl Architects. Publicerad med upphovsmannens tillåtelse).

Diskussion och slutsats

Det offentliga livet

Det sociala livet i det offentliga rummet är avgörande för människans existens i staden. Vi är beroende av att träffa och se andra människor för vår egen utveckling och för att hitta vår egen identitet. Med tanke på förändringen i användandet av det offentliga som belyses av både Gehl et al. (2006) och Malmö stadsbyggnadskontor (2010), spelar det offentliga rummet en nyckelroll för en stads livlighet.

Att planera för en demokratisk stad där människor genom möten skapar förståelse för varandra är komplex då många intressen måste vägas in. Staden är skapad av och fungerar genom möten. Möten med andra människor skapar en känsla av tillhörighet och identitet till staden. Utan identitet är det svårt att skapa en gemenskap och förståelse för andra människor vilket inte genererar en hållbar stad. Då platstillhörighet inte längre är en självklarhet, eftersom dagens samhälle förenklar förflyttningar av människor över hela världen, måste identitetsskapande möten främjas för att en socialt hållbar stad ska kunna utvecklas. Vi som landskapsarkitekter måste därför skapa stadsrum där alla känner tillhörighet och har utrymme för eget valda aktiviteter.

Det offentliga livet förändras ständigt över tid och rum. Det offentliga rummet har en förmåga att vara dynamiskt varpå dess funktion varierar. Idag präglas det offentliga livet i större utsträckning än tidigare av frivillighet, vilket är en viktig aspekt i planeringen av det offentliga rummet. Det finns även stora skillnader mellan det offentliga livet i olika miljöer i staden vilket gör att det är av stor vikt att veta vilket sorts liv det finns på just den platsen eller stadsdelen som ska planeras. Detta är även vad Gehl Architects arbetsmetoder visar och jag tror att *First life – then space – then buildings* är något vi som landskapsarkitekter ständigt bör ha med oss i bakhuvudet för att inte riskera att planera staden i något annat syfte än till de människor som faktiskt lever där.

Vidare kan man diskutera tillgänglighetens betydelse och i vilken mån kulturella aspekter påverkar möjligheten att mötas. Gehl et al. (2006) belyser den skandinaviska två-säsongskulturen, vilket jag stundtals kan tycka är hopplöst. Ska vi acceptera en isolering under den kallare delen av året? Eller kan man göra något för att det offentliga rummet ska användas frekvent under hela året? Jag anser att det är av relevans att utveckla offentliga rum som erbjuder möjligheter för aktiviteter året runt. Detta kan exempelvis innebära möjligheter att subventionera skridskoutlåning för att alla ska kunna ta del av och mötas genom vinteraktiviteter.

Allt fler offentliga rum privatiseras och kommersialiseras vilket får till följd att de blir begränsade i sin tillgänglighet och alltmer till för betalande konsumenter.

Stadens mest attraktiva områden tenderar att bli alltmer ekonomiskt dyrbara vilket gör att de utesluter icke-köpstarka grupper även då det gäller boende och verksamheter. Detta får till följd att det offentliga rummet spelar ännu större roll för mångfalden då de ekonomiska intressena till stor del styr marknaden för bostäder och verksamheter.

Min första frågeställning, hur tas stadens offentliga platser i anspråk och vilka förutsättningar är viktiga för att möten ska ske där? anser jag har besvarats genom uppsatsens innehåll på ett tillfredställande sätt. Uppsatsen har tagit upp olika sätt att ta det offentliga rummet i anspråk, hur vi fungerar i förhållande till varandra och vilka regler och normer vi kan rätta in oss under eller ifrågasätta. Vidare har uppsatsen belyst faktorer som är essentiella och gynnsamma för att vi ska använda de offentliga rummen samt vilket värde det offentliga livet har både för individen och för staden i sig.

Planeringsproblematik och lösningar

Liksom Gehl (2006) påpekar är de sociala aktiviteterna ett resultat av de nödvändiga och de valfria aktiviteterna. Detta innebär att det offentliga rummet måste planeras för att understödja dessa andra två aktiviteter för att det sociala offentliga livet ska kunna utvecklas på ett fördelaktigt vis. Det krävs således ett helhetstänkande i planeringen för att de offentliga rummen ska stödja så många olika typer av aktiviteter som möjligt och därmed invitera fler grupper att ta del av möjligheterna som finns där.

I planeringsskedet krävs stor lyhördhet och öppenhet för att lyckas skapa förutsättningar för ett bredare användande av offentliga rum. Liksom Lieberg (2010) belyser behövs en utgångspunkt i både generell och unik appropriation för att öppna upp för att fler grupper ska ta det offentliga rummet i anspråk. Jag anser att det är nödvändigt att skapa utrymme för kreativitet och alternativa sätt att ta det offentliga rummet i anspråk, men detta innebär också att man måste ta ställning till vart gränsen för graden av kreativitet ska dras. Exempelvis har många städer intagit en nolltolerans mot aktiviteter som skapar "oordning" i det offentliga rummet såsom graffitimålare, hemlösa, gatuförsäljare, gatumusikanter, tiggare, osv. Detta innebär att man tagit ställning till att aktiviteter som dessa brukare utför kriminaliseras. Hur kan man då försäkra att alla känner samma rätt och tillhörighet till det offentliga rummet? Vem har rätt att bestämma hur länge man får ligga på en bänk eller vilken form av konst som är förstörande respektive kulturellt tilltalande?

Vidare kan man ställa sig frågan om det ordnade offentliga rummet är det bästa? Enligt Lieberg (2010) behövs den sociala friktionen i det offentliga rummet (sid. 238). Bör ett konfliktfritt samhälle eftersträvas? Jag tror snarare att konflikter i det offentliga rummet är utvecklande för människor och skapar förståelse för andras behov. Vi behöver konfronteras med konflikter för att lära oss att hantera

dem och det offentliga rummet är en utmärkt plats för detta, där kan man dessutom själv välja hur involverad man vill vara i det som sker.

Brukarinflytande är en viktig del i att människor ska känna sig delaktiga i stadens gemensamma rum. Brukarna ska kunna känna att de kan påverka de platser de använder mer än bara det sättet de tar dem i anspråk. Dock finns en problematik i brukarmedverkan om det används på fel sätt då det kan tendera att göra det svårt att komma till beslut, vilket kan resultera i att projekt inte blir av och detta genererar inte en hållbar stadsutveckling. Därför är det centralt att utveckla metoder som på ett effektivt och lättillgängligt sätt kan inkorporera brukarna i planeringen. Detta är förmodligen också nyckeln till att utveckla platser som stadens invånare känner en tillhörighet till.

Liksom Malmö stadsbyggnadskontor menar är det inte segregationen av var olika grupper av människor bor som är de mest problematiska i integrationen av människor utan snarare bristen på möten i de offentliga rummen som bidrar till segregation. För att integrera stadens alla invånare är det därför essentiellt att vi som landskapsarkitekter har en grundläggande förståelse för faktorer som styr hur och varför människor nyttjar det offentliga rummet. Detta för att vi ska kunna planera stadens offentliga rum till förmån för sociala interaktioner och en hållbar stadsutveckling.

Malmö stadsbyggnadskontors främsta förslag till hur de vill främja sociala interaktioner är placeringen av funktioner. Jag håller med om att detta är en metod som faktiskt kan generera fler möten mellan människor. Det ger möjligheter att ”styra” människor till platser de annars inte skulle besökt samt genom att blanda olika typer av funktioner nära varandra bidrar detta även till att människors vägar korsas oavsett det sker frivilligt eller inte. Samtidigt är detta möjligt främst för de statliga och kommunala funktionerna som finns i samhället. Privatägda verksamheter kommer alltid att ha ett vinstintresse som går före många andra aspekter och kommer därmed också att söka sig till, för sina ändamål, attraktiva områden.

Jag tror att en lösning för att utveckla fler sociala interaktioner kan vara att liksom Gehl menar ge mer plats för fotgängare och cyklister. Att reducera biltrafiken vid viktiga platser och låta folklivet ta plats tror jag är ett steg i rätt riktning. Framtiden måste börja planeras och därför behöver prioriteringar som gynnar det offentliga livet göras redan nu.

En av utmaningarna som ligger i vår kommande yrkesroll som landskapsarkitekter är att lära känna staden och dess platser. Liksom Malmö stadsbyggnadskontor belyser är platser som erbjuder något unikt extra viktiga. Vår utmaning är att hitta och definiera unika kvaliteter som olika platser erbjuder och saknas det är det vår uppgift att utveckla nya attraktiva möjligheter. Detta är också något som jag anser att Gehl Architects metoder och strategier belyser. De syftar till att lära känna platserna och dess inneboende liv och förutsättningar. Detta anser jag är nyckeln till att kunna utveckla hållbara städer i framtiden.

Min andra frågeställning, hur vi som landskapsarkitekter genom stadsplanering kan skapa förutsättningar för fler sociala interaktioner på offentliga platser, anser jag är komplex att besvara. Uppsatsen har jag gett mig förståelse för olika aspekter och problematik i frågan. Detta har också gett mig förståelse för att det är komplicerat att finna en metod eller ett tillvägagångssätt för att lösa alla aspekter, men genom att skapa förståelse för komplexiteten och olika aspekter att ta hänsyn till, tror jag att vi har kommit en bit på vägen för att utveckla städer med rikt folkliv.

Slutsatser

För framtiden verkar de största utmaningarna ligga i att etablera metoder som gör att det sociala livet inkorporeras och får större utrymme i planeringen.

HUR?

Frågan är komplex och betydligt mer omfattande än vad som ryms i denna uppsats, och har förmodligen inte bara ett svar. Det grundläggande är att förstå det offentliga livet, dess förutsättningar och att mångfalden av människor motsvarar lika varierande behov. Därtill behöver det etableras metoder som bidrar till att planeraren lär känna de specifika offentliga rummens liv och inkorporera brukarna.

Allting går inte att planera, dock går det att skapa förutsättningar för att vissa saker ska kunna ske, vi bör ha i åtanke att det inte går att tvinga fram människors frivilliga aktiviteter.

Vi bör vara införstådda med att det är lika viktiga att planera för de nödvändiga och de valfria som de sociala aktiviteterna då de sociala är beroende av de andra tvås förutsättningar och existens.

Vi bör reducera biltrafik och prioritera utrymme för fotgängare och cyklister. Vidare bör vi i planeringen sträva efter en mångfald av olika verksamheter och strategiska placeringar av funktioner för att skapa större närvaro av människor med varierande syfte för sin vistelse i det offentliga rummet som stimulerar möten mellan individer vars vägar förmodligen inte annars skulle korsas.

Referenser

- Berglund, Ulla & Jergeby, Ulla (1998) *Stadsrum människorum – att planera för livet mellan husen*. Stockholm: Byggforskningsrådet.
- Boverket (2004) *Hållbar utveckling av städer och tätorter i Sverige – förslag till strategi*. Rapport augusti 2004, Karlskrona: Boverket.
- Carr, Stephen, Francis, Mark, Rivlin, Leanne & Stone, Andrew (1992) *Public Space*. [online] New York: Press Syndicate of the University of Cambridge. Tillgänglig via: <http://www.google.com/books> [2010-03-02]
- Forsemalm, Joakim (2003) Vems är staden? I Johansson, Thomas & Sernhede, Ove (red) *Urbanitetens omvandlingar. Kultur och identitet i den postindustriella staden*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB. sid. 141- 162.
- Franzén, Mats (2003) Jane Jacobs och den urbana offentligheten. I Johansson, Thomas & Sernhede, Ove (red) *Urbanitetens omvandlingar. Kultur och identitet i den postindustriella staden*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB. sid. 33 – 47.
- Gehl Architects (2010) *Public Space Public Life Sydney*. [online] Tillgänglig via: <http://www.gehlarchitects.com/index.php?id=378345#/165357/> [2010-03-19]
- Gehl, Jan (2006) *Life between buildings*. 6:e uppl. Köpenhamn: Arkitektens Forlag.
- Gehl, Jan, Gemzøe, Lars, Kirknæs & Sternhagen, Britt (2006) *New city life*. Köpenhamn: The Danish Architectural Press.
- Goffman, Erving (1971) *Relations in Public*. London: Allen Lane.
- Holland, Caroline, Clark, Andrew, Katz, Jeanne & Peace, Sheila. (2007) *Social interactions in urban public places*. [online] Tillgänglig via: <http://www.jrf.org.uk/publications/social-interactions-urban-public-places> [2010-03-12]
- Jacobs, Jane (1965) *The Death and Life of Great American Cities*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Jacobs, Jane (2004) *Den amerikanska storstadens liv och förfall*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.
- Jonsson, Pia (2009) *Offentliga rum och utsuddade identitetsbegrepp*. [online] Kandidatuppsats vid SLU. Tillgänglig via: <http://stud.epsilon.slu.se/138/> [2010-03-23]
- Lefebvre, Henri (1991) *The Production of Space*. Oxford: Blackwell.
- Lieberg, Mats (1992) *Att ta staden i besittning. Om ungas rum och rörelser i offentlig miljö*. Lunds universitet/LTH: Institutionen för byggnadsfunktionslära.
- Lieberg, Mats (2010) Rätten till staden. I Lieberg, Mats, De Laval, Suzanne & Åkerblom, Petter (red.). *Den lärande staden*. Umeå: Boréa Bokförlag. sid. 237 – 256.
- Malmö Stadsbyggnadskontor (2010) *Möten i staden – om vikten att se den andre i vardagen*. [online] Tillgänglig via: http://www.malmo.se/Medborgare/Stadsplanering--trafik/Stadsplanering--visioner/Oversiktsplaner--strategier/Pagaende-oversiktsplanering/Moten-i-staden-/pagefiles/Moten_i_staden.pdf [2010-02-17]
- Nationalencyklopedin (2010) *offentlig plats* [online] Malmö: NE Nationalencyklopedin AB. Tillgänglig via: <http://ne.se/offentligplats> [2010-03-12]
- Olsson, Lina (2008) *Den självorganiserade staden*. Lunds universitet: Arkitektur.

- Patel, Runa & Davidson, Bo (2003) *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Wallentin, Frida (2007) *Teorier om socialt liv på offentliga platser – med applicering på Selma Lagerlöfstorg*. [online] Examensarbete vid SLU. Tillgänglig via: <http://epsilon.slu.se:8080/archive/00001547/> [2010-03-23]
- Wirth, Louis (1971) Urbanismen som livsform. I Lindberg, Göran (red.). *Urbana processer*. Lund: CWK Gleerup Bokförlag Lund. sid. 158-175.
- Worpole, Ken & Knox, Katharine (2005) *Enhancing the use of public spaces in cities*. [online] Tillgänglig via: <http://www.jrf.org.uk/publications/enhancing-use-public-spaces-cities> [2010-03-12]
- Worpole, Ken & Knox, Katharine (2007) *The social value of public spaces*. [online] Tillgänglig via: <http://www.jrf.org.uk/publications/social-value-public-spaces> [2010-03-12]

Muntliga källor:

- Didriksson, Louise, landskapsarkitekt anställd av Gehl Architects, e-post, 4 mars 2010.
- Garpenfeldt, Fredrik, arkitekt anställd av Gehl Architects, e-post, 4 mars 2010.